

ACTES DEL XXè CONGRÉS D'HISTÒRIA DE LA MEDICINA CATALANA. Vic. Juny 2018

EL CARDIÒLEG JOSEP FABRÉ I TERSOL (1904-1981)

SIMÓN-TOR, José M^a; SIMÓN-CASTELLVÍ, José M^a; SIMÓN-CASTELLVÍ, Guillermo L.; SIMÓN-CASTELLVÍ, Sara Isabel; SIMÓN-CASTELLVÍ, Cristina José; PERTEJO-FERNÁNDEZ, Esteban

RESUM: Dades biogràfiques sobre el doctor Josep Fabré i Tersol, i descripció del primer cas, descobert per ell, de la síndrome d'obliteració dels troncs supraaòrtics (síndrome de Martorell- Fabré). Extensa referència a la penya del Guinea, de la qual va ser cofundador.

Paraules clau: Martorell i Fabré, troncs supraaòrtics, Takayasu, penya del Guinea, Marañón, Oriol-Anguera.

RESUMEN: Datos biográficos sobre el Dr. José Fabré-Tersol y descripción del primer caso, descubierto por él, de síndrome de obliteración de los troncos supraaórticos (síndrome de Martorell i Fabré). Extensa referencia a la peña del Guinea, de la que fue cofundador.

Palabras clave: Martorell i Fabré, troncos supraaórticos, Takayasu, peña Guinea, Marañón, Oriol-Anguera.

Hi ha un quadre clínic conegut a tot el món, entre la literatura mèdica, amb el nom de *síndrome de Martorell i Fabré*. Doncs bé, en l'actualitat molts pocs metges saben qui era Fabré. Aquesta comunicació té per finalitat evitar que la figura del Dr. Fabré romangui desconeguda.

NAIXEMENT I ESTUDIS

José Fabré Tersol va néixer a la botiga dels seus pares a Barcelona, al carrer dels Safareigs, 11 (Sants), la matinada del 13 de maig de 1904, sent el seu pare Pedro Fabré Gurri i la seva mare Vicenta Tersol Mauri. El pare era, igual que el seu germà José Fabré Gurri, comerciant de peix fresc i marisc. Tots dos posseïen la seva casella al mercat del Born.

Els seus avis paterns van ser Jaime Fabré Miquel i Leonor Gurri Calero, tots dos de Barcelona. Els seus avis materns eren Juan Tersol, de Barcelona, i Tecla Mauri Pijoan, de Tarragona. Va ser inscrit a la parròquia corresponent com a José Vicente y Pedro Fabré Tersol.

Va estudiar el batxillerat a l'anomenat, aleshores, Instituto General y Técnico de Barcelona (1915-1921), del qual era director D. Tomás Escriche y Mieg (catedràtic de Física i Química) i secretari D. Aurelio López Vidaur (catedràtic

d'Agricultura). Se li va expedir el corresponent *títol de Batxiller*, signat per l'Excm. Sr. Marquès de Carulla, el 10 de novembre de 1921. Va estudiar la carrera de Medicina, segons el llavors anomenat Pla Modern, a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.

El primer any de carrera (1922-1923) va cursar les assignatures següents: Complementes de Física General; Complementes de Química General; Mineralogia i Botànica.

Les assignatures cursades el segon any (1923-1924) van ser les següents: Biologia; Anatomia 1r.; Histologia i Histoquímica; Tècnica Anatòmica 1r.

De les 28 assignatures cursades, va obtenir la qualificació de *notable* en 13 i la d'*excel·lent amb premi* (matrícula d'honor) en tres: Anatomia Patològica; Pediatria; Otorinolaringologia. Va acabar la carrera el 1930, i se li va expedir el títol de *Llicenciat en Medicina i Cirurgia*, el 28 de març de 1932. Aquest títol va ser registrat en el foli 148 núm. 1768 del llibre corresponent del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona i la seva Província en la data que es va col·legiar (7 octubre de 1932) amb el núm. 1314-1144. També va aprovar amb *excel·lent* els tres *Exercicis de Grau de Llicenciat* (11 de juliol de 1943).

Pel que fa a les assignatures de *doctorat*, va aprovar la d'Urologia el 1944 i les d'Electroradiologia, Medicina Colonial i Tècnica Quirúrgica el 1949. Va preparar una *tesi doctoral sobre arítmies cardíques*, però no la va arribar a presentar.

Quan era estudiant de Medicina residia al carrer Balboa s/n, 1r 2a. Un any abans d'acabar la carrera, el 1929, va passar a residir al passeig de la Font d'en Fargas, 33-torre.

Va exercir primer la *medicina general*, amb domicili professional al carrer Espasería, núm. 1 (Tel 20424). El 1932 va entrar com a metge ajudant voluntari a la *Clínica Mèdica A (Dr. Agustí Pedro i Pons)*, i es va interessar, amb preferència, per les malalties de l'aparell circulatori. Amb la finalitat de perfeccionar els coneixements d'aquesta especialitat i especialment els d'electrocardiografia, va assistir, entre d'altres, als cursets i les conferències del *Dr. Durán Arrom*.

EL DOCTOR FABRÉ DURANT LA GUERRA CIVIL

La vida del Dr. Fabrè durant la Guerra Civil (1936-1939) es pot dividir en tres parts:

1. *Període de l'Hospital Clínic*. Després de fracassar a Barcelona la rebel·lió militar del 19 de juliol de 1936, el dia 21 del mateix mes es va reincorporar a la Clínica Universitària del Dr. Agustín Pedro i Pons. Va ser proveït d'una targeta amb les inscripcions següents: "CIRCULACIÓ PER L'INTERIOR DE L'HOSPITAL, Dr. JOSEP FABRE, SALA Dr. P. PONS", i amb dos segells de color vermell, un amb "Hospital Clínic de Barcelona, Administració" i, un altre, amb "Hospital Clínic-S.U.P. Químicos. Comité de Control", sense cap data ni signatura. El 17 de març de 1937 el Consell del Transport de la

Conselleria de Serveis Públics de la Generalitat de Catalunya li va concedir la Targeta de Conducció núm. 07701, que l'autoritzava per conduir el vehicle classe *Turismo* (sic), marca Austin número B.63758, amb la finalitat que pogués dur a terme la *función de Médico* (sic).

2. *Període de la Creu Roja*. El 7 d'abril de 1937 va començar a prestar serveis com a *tinient-metge* a la Brigada Sanitària núm. 1 (coronel: Mario A. Domènech de Rico) de la *Creu Roja Espanyola* a Barcelona. A l'agost de 1937 va ser destinat a ocupar-se de les d'ambulàncies sanitàries de la creu Roja, al carrer Roger de Llúria —segons explicava el Dr. Fabré—, al costat del palauet de la cantonada del carrer Mallorca, on havia estat traslladat l'“Instituto de Segunda Enseñanza Balmes” (actualment, seu de la Delegació del Govern a Catalunya).
3. *Període de Sanitat Militar*. A l'agost de 1938 va ser cridat a files com a soldat de lleva de 1925. Trobant-se classificat *apte* per a *Serveis Auxiliars*, va ser destinat a la *Compañía de Asistencia y Recuperación del Tercer Centro de Instrucción y Reserva* de Sanidad Militar, i va passar a prestar els seus serveis com a *sanitari metge* a l'*Hospital Militar Base* (passeig de Sant Gervasi, 23) de l'Agrupació d'Hospitals Militars.
4. A primers d'agost de 1938 va ser destinat, en comissió de servei, a Olot (Girona), a fi de prestar els seus serveis com a *sanitari metge* al personal de les Brigades Internacionals concentrades en aquesta plaça. Quan les Brigades, davant l'avanç de les tropes enemigues, a principis de febrer de 1939, van passar la frontera francesa, el Dr. Fabré va tornar a Barcelona i es presentà a les noves autoritats de sanitat militar.

Amb data 22 de març de 1939, la *Comisión Clasificadora de Prisioneros y Presentados* (Auditoria de Guerra de la 4a Regió Militar) li va estendre el document que acreditava que havia estat alliberat. Després de la Guerra Civil, tant l'Assemblea Provincial de la Creu Roja Espanyola (12 de març de 1939) com el Col·legi Oficial de Metges de la Província de Barcelona (07 de juny de 1940), el van declarar depurat sense sanció.

SOBRE LA VIDA DEL DR. FABRÉ I TERSOL DESPRÉS DE LA GUERRA CIVIL

En acabar la Guerra Civil (1936-1939), el *Dr. Pedro i Pons* va encarregar al *Dr. Joan Gibert i Queraltó* la creació d'un Dispensari o Departament de Circulatori, en el qual el primer que va incorporar, atesa la seva experiència, va ser el Dr. Fabré i Tersol.

Quan a mitjan 1943, el Dr. Joan Gibert i Queraltó va anar a ocupar una càtedra de la Universitat de Saragossa, el *Dr. Josep Fabré i Tersol* va ser el designat per al càrrec de cap del *Departament de Circulatori* (de *Cardiologia* a partir de 1955) de la Clínica Universitària del prof. A. Pedro i Pons, en el qual van prestar servei els metges *agregats* següents:

Dr. Pascual Gifreu Pujoll; Dr. Albert Ciscar Rius¹; Dr. César Óscar Ramis Pichardo; Dr. Antonio Ibáñez Julián; Dr. Josep Ventura Soler; Dr. Andrés Danés Feliu; Dr. X Planas.

De tots ells, el col·laborador permanent del Dr. Fabré i Tersol, va ser el *Dr. Gifreu Pujol*.

El 1947 va ingressar com a *membre efectiu i fundador* de la *Societat Espanyola de Cardiologia*. Segons els cardiòlegs Ramón Casares i Potau i Raimón Cambra i Mercader, Fabré i Tersol va ser durant un temps, després dels doctors Domènec Durán-Arrom i Joan Codina-Altés, el millor interpretador d'electrocardiogrames de Barcelona. En casar-se, el 1941, va establir el seu habitatge i despatx particular de metge de l'*aparell circulatori* a la Ronda Universitat, 11, 1r -1a (tel. 317 39 26).

LA SÍNDROME DE MARTORELL I FABRÉ

Al gener de 1944, F. Martorell i J. Fabré-Tersol van publicar, basant-se en l'estudi d'un cas clínic, que havia vist primer aquest últim, un suposat nou quadre simptomàtic al qual van denominar *síndrome d'obliteració dels troncs supraaòrtics*. Es coneix com a *troncs supraaòrtics* els que neixen de l'anomenada porció horitzontal de la *crossa de l'aorta*, que solen ser, de dreta a esquerra, els tres següents: *trunc braquiocefàlic* (que es divideix en subclàvia dreta i caròtida comuna o primitiva dreta); *subclàvia esquerra*; artèria tiroïdal inferior (és més freqüent que neixi de l'artèria subclàvia). A continuació, s'exposa un resum del cas primigeni d'aquesta síndrome.

Història clínica

Malalta de 36 anys que acudeix, a mitjan març de 1943, al *Dispensari de Cardiologia*, a càrrec del *Dr. Fabré i Tersol*, de la Clínica Universitària del prof. Dr. A. Pedro i Pons.

· *Antecedents*: fredor, parestèsies i *pèrdua del pols radial* en el braç dret, l'aixecament del qual, per exemple, per pentinar-se, li provoca gran dolor en els dits.

· *Malaltia actual*: des de fa, aproximadament, 6 mesos presenta un quadre semblant en l'altre costat, l'esquerre, però aquesta vegada acompanyat d'*accessos d'amaurosi*. A més, en passar de la posició horitzontal a la vertical, sofreix *accessos de pèrdua de coneixement* que s'acompanyen de *convulsions* en els braços.

---

1. El *Dr. Albert Ciscar i Rius* (1914-1996) va ser el prestigiós cardiòleg a qui el Dr. Fabré i Tersol va encarregar l'organització de diversos cursets sobre temes cardiocirculatoris. El més reeixit d'aquests va ser el VI Curso Analítico Intensivo de Electrocardiología Normal y Clínica, y su Relación con las Exploraciones Funcionales y Hemodinámicas, celebrat el 1955. El Dr. Ciscar era, com Fabré i Tersol, un gran aficionat a la pesca, però amb embarcació. La seva reputació va ser tal que la Confraria de Pescadors del Club Nàutic de Vilassar de Mar li va atorgar, el 6 de setembre de 1991, el títol de *Llop de Mar*.

Les exploracions a les qual és sotmesa revelen *absència de batec arterial en el coll* i en les *dues extremitats superiors, atròfia muscular de la cara i pèrdua total de la visió* de l'ull esquerre.

L'examen *oftalmològic* (Servei del Prof. Mariano Soria Escudero) va demostrar l'existència d'una notable *disminució de l'agudeses visual* de l'ull dret i la pèrdua total, per *atròfia del nervi òptic*, de la visió de l'ull esquerre. Una vegada demostrada, per les anàlisis de sang i líquid cefaloraquídi, la negativitat per a la sífilis, es va sol·licitar que fos examinada en el *Dispensari de Neurologia*. L'informe del cap d'aquest departament, el neuròleg *Dr. Ramón Sales Vázquez* (1907-1971), va descartar l'existència d'alteracions del sistema nerviós. Finalment, amb l'objectiu de completar el seu estudi, el Dr. Fabré va remetre la pacient al *Servei de Cirurgia Vasculardel Institut Policlínico* (Clínica Plató) de Barcelona, dirigit pel *Dr. Ferran Martorell i Otzet*².

Pels seus mèrits científics, va arribar a ser considerat, després del professor francès René Leriche (1879-1955), l'angiòleg número u del món.

El 17 de juny de 1962 va ingressar com a *acadèmic numerari* de la llavors anomenada "Real Academia de Medicina de Barcelona".

Amb l'objectiu d'obtenir una vasodilatació i una restauració o un augment del pols de l'extremitat superior, el 14 d'agost de 1943, es va practicar a la pacient, sota anestèsia local i per via anterior, una *estel·lectomia* (extirpació del gangli estrellat) del costat dret, la qual cosa va permetre l'exposició i l'exploració de les branques emergents de la crossa aòrtica (troncs supraaòrtics). Aquest examen va revelar:

- una reducció del calibre de la vena jugular,
- una caròtida primitiva reduïda de calibre, per *engruiximent de la seva paret*, i amb un *batec* molt poc perceptible,
- unes *artèries subclàvia, vertebral i tiroïdal inferior* obliterades.

L'efecte beneficiós de l'estel·lectomia va ser, com era habitual, molt passatger.

No va arribar a practicar-se, perquè llavors no era corrent, l'arteriografia de la crossa aòrtica i les seves branques.

Simptomatologia

Es caracteritzava, segons Martorell i Fabré, pels símptomes següents:

2. El doctor *Ferran Martorell i Otzet* (1906-1984) va començar la seva carrera professional com a cirurgià general ajudant del Dr. Puig-Sureda, professor agregat, i va arribar a ser, per oposició, professor auxiliar de l'Hospital Clínic de Barcelona i de la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma. Després de la Guerra Civil (1936-1939), i després d'una estada als Estats Units, va passar a dedicar-se a la Cirurgia Vasculardel Institut Policlínico (Clínica Plató), convertit més tard en *Departament d'Angiologia*. Va ser, el 1951, cofundador i vicepresident de la Societat Internacional d'Angiologia.

1. *Atròfia facial.*
2. *Síncope ortostàtica i atacs epileptiformes.*
3. *Àlgies craneocervicals i/o maxil·lars.*
4. *Trastorns de la visió: amaurosi fugaç ortostàtica, atròfia òptica i, fins i tot, cataractes.*
5. *Debilitat i parestèsies dels membres superiors.*
6. *Pèrdua progressiva de pes.*
7. *La compressió de la bifurcació carotídia pot provocar una síncope o crisi epileptiforme.*

I, a més, pels signes exploratoris següents:

- *Desaparició bilateral dels polsos carotídi i radial.*
- *Desaparició o marcada disminució de l'índex oscil·lomètric en les extremitats superiors.*
- *Lleugera hipertensió en les extremitats inferiors.* El Dr. Fabré i Tersol comentava que aquest era un signe atípic i inconstant, sense una relació clara amb la malaltia supraaòrtica.

El fenomen Takayasu

Resulta realment curiós i sorprenent que, seguint els japonesos, s'hagi tendit a substituir els epònims Martorell i Fabré pel de Takayasu, ja sigui per designar la síndrome d'obliteració de les branques de la crossa aòrtica, ja sigui, tan sols, per etiquetar una forma clínica d'aquesta, l'*arterítica* (sembla més freqüent, dins de la seva raresa, en dones joves orientals). En efecte, l'*oftalmòleg japonès Mikito Takayasu* (1860-1938), professor de l'Acadèmia de Medicina de Kamazawa, va presentar, el 1908, el cas d'una jove japonesa amb *alteracions dels vasos sanguinis de la retina* (entre aquestes, anastomosis arteriovenoses), que va suposar ser d'origen hipòxic, i una cataracta en evolució, però *sense fer cap referència* als polsos radial i carotídi o a la crossa aòrtica, ni tampoc a una determinada etiologia arterítica d'aquestes alteracions vasculars.

Fabré i Tersol sostenia que, si bé era cert, segons les seves investigacions, que en la discussió de la comunicació de Takayasu sobre un cas particular de retinopatia, *Yoshiakiva Onishi* (1865-1932) va referir haver vist una dona que, a més d'unes alteracions retinianes similars, estava mancava de pols radial, això no justificava, òbviament, l'aplicació del nom de Takayasu o de Takayasu-Onishi a l'obliteració dels troncs supraaòrtics. En tot cas, estaria més justificat recordar o honrar l'anglès John Davy, que molt abans havia presentat el cas d'un home amb aortitis sifilítica i pols radial no palpable.

No ha d'estranyar, doncs, que al Dr. Fabré i Tersol li dolgués que la síndrome de Martorell i Fabré hagués arribat també a ser erròniament considerada, per algun autor, com una simple variant de la malaltia de Takayasu; com també el fet que la

lletra “ll” de Martorell fos substituïda per una simple “ela”, o que no s’accentués la “e” de Fabré, transformant el seu primer cognom en “Fabre”, per la consegüent dificultat de reconèixer la nacionalitat del seu posseïdor, que, per aquesta raó, en alguna ocasió, s’ha suposat que era francès o alemany.

Però el que més greu li sabia, segons el seu amic el Dr. Amat, era veure desaparègut el seu nom i que l’obliteració arterial supraòrtica quedés només designada com a *síndrome de Martorell*.

RESUM

Es va designar amb el nom de *síndrome d’obliteració dels troncs supraòrtics* el conjunt de signes que exterioritzen l’obliteració dels tres troncs que neixen de la *crossa de l’aorta*, coneguts anatòmicament amb el terme de *troncs supraòrtics* (tronc braquiocefàlic, caròtida primitiva esquerra i subclàvia esquerra). Descrit el 1944 per Martorell i Fabré-Tersol, en el II Congrés Internacional de la Societat Internacional d’Angiologia, que es va celebrar a Lisboa el 1953, es va acordar denominar-lo, d’acord amb la proposta de Da Costa i Mendes Fagúndez, *síndrome de Martorell-Fabré*.

El 1948, Shimizu i Sano van rebatejar aquesta síndrome, amb certa fortuna, amb el nom de “malaltia sense pols”.

METGE DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

Durant anys va ser metge del Liceu, càrrec que el Dr. Fabré va arribar a alternar amb el també cardiòleg *Raimon Cambra i Mercader*, la qual cosa l’obligava a assistir, assegut en la segona fila dreta de la platea, a nombroses representacions.

En comentar alguna de les representacions dramàtiques vistes i sentides per ell, gairebé sempre es queixava que la majoria dels espectadors passaven per davant seu, per asseure’s, donant-li l’esquena, en lloc de fer-ho d’esquena a l’escenari, és a dir de cara a ell i als que ja estaven asseguts. Brunet, que tenia fama de faldiller i conqueridor, immediatament li deia a Fabré que no es queixés, que tenia la sort i possible ocasió de veure passar prop dels seus ulls els millors paners de la ciutat.

COFUNDADOR DE LA PENYA DEL GUINEA

L’any 1955, *Josep Oriol-Anguera*, especialista en aparell *respiratori* (rambla de Catalunya, 103, Barcelona) i *Josep Fabré-Tersol*, especialista en aparell *circulatori* (ronda Universitat, 11), van iniciar unes trobades gairebé diàries, a última hora del matí, en el bar restaurant Guinea, situat a l’avinguda Diagonal, 371, xamfrà Pau Claris-Rosselló.

Aquestes trobades es van deure, principalment, al pressentiment, del Dr. Oriol-Anguera, que els nous i eficaços medicaments antituberculosos podien acabar amb la tisiologia, de la qual vivien la majoria d’especialistes de l’aparell respiratori.

Sospitava que això, tal vegada, l'obligaria a acabar dedicant-se també a les malalties de l'altre òrgan del tòrax, el cor, raó per la qual va creure convenient incrementar la relació amb el seu amic i cardiòleg consultor, el Dr. Fabré-Tersol. Fins i tot va concebre l'esperança, si calia, de treballar junts, la qual cosa no va arribar a ocórrer.

Però el temps va demostrar que els temors del Dr. Oriol-Anguera eren, en part, justificats. En els últims anys del seu exercici professional es va veure obligat a comptar, unes hores a la setmana, amb la col·laboració d'un cardiòleg, que ja no va ser el Dr. Fabré-Tersol, sinó el Dr. Enric Torres i Torres. El que va començar sent la reunió de dos amics metges es va anar incrementant a poc a poc, primer gràcies a altres metges amics, després per l'entrada en la penya d'amics o coneguts d'altres professions. Com és natural, els nous membres solien residir relativament prop del bar restaurant Guinea.

Els dos primers metges que van contribuir a transformar el binomi Oriol i Fabré en una penya van ser el Dr. Emili Amat, digestòleg, amic del Dr. Fabre i Tersol, i el Dr. Josep Civil, amic i company d'especialitat del Dr. Josep Oriol i Anguera. Civil era director del Sanatori Antituberculós Tres Torres i cap Clínic de la Ciutat Sanatorial de Terrassa.

Els *metges tertulians* que van arribar a formar part de la penya del Guinea van ser els següents: *Josep Oriol-Anguera*; *Josep Fabré i Tersol*; Joan Mas i Oliver (Provença, 300); Emili Amat i Carreras (Aragó, 284); *Josep M. Simón-Tor* (Gran de Gràcia, 13); Ignasi Nubiola Sostres (Avinguda Diagonal, 430); Ignasi Salvà i Miquel (Florida, 45, l'Hospitalet de Llobregat); Josep Civil Inglés (Diagonal, 438-Pau Claris 184); Andrés Marroig Fontseré (Gran de Gràcia, 137), pediatre; Pere Gabarró i García (Diagonal, 598); Joan Cuatrecasas i Arumí (Travessera de Gràcia, 117); Carles Martí i Feded (1901-1982), *exconseller de Governació, Finances i Cultura* de la Generalitat de Catalunya (1937); Joan Lluch i Caralps (Roger de Llúria, 24); Eduard Pons i Tortellà (Minerva, 9).

Josep Mª Simón-Tor era conegut entre els tertulians amb el sobrenom *del Benjamí*, per ser el més jove de tots. Com ocorre en totes les penyes, no tots els seus membres eren uns assidus de la tertúlia. Així, només de tant en tant també apareixien per aquesta penya el *doctor Joan Lluch Caralps* (professor adjunt d'Anatomia) i el seu cunyat, *Félix Rodríguez de Alba*, i el *doctor Eduard Pons i Tortellà*, exprofessor auxiliar d'Anatomia (cessat amb 5 anys d'inhabilitació pel Tribunal de Depuracions Polítiques del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona) i cap del Departament de *Neuroanatomia de l'Institut Neurològic Municipal* de Barcelona.

Fabré i Tersol era l'únic que venia a la penya amb el seu propi cotxe, que aparcava al costat de la porta del Guinea, que donava al carrer Rosselló, els primers anys procedent de l'Hospital Clínic i molts dies acompanyat del seu amic el Dr. Emili Amat. Anys després, i fins a la seva jubilació, hi acudia en acabar de visitar en el conegut —entre els metges— “Manso Palace”, el gran ambulatori de la Seguretat Social situat a la cantonada dels carrers Manso i Calàbria.

El 1977, pocs mesos després que el Dr. Josep Oriol i Anguera incorporés a la penya l'antic cap de la universitària Clínica Mèdica C, el Dr. *Joan Cuatrecasas i Arumí*, retornat de l'exili a l'Argentina, davant el pròxim tancament del bar Guinea, la penya és va traslladar al cafè restaurant *Bauma* (Roger de Llúria, 124, xamfrà Rosselló-Diagonal), però al cap d'uns dos mesos, davant les protestes d'alguns, i especialment del Dr. Fabré Tersol, que considerava que se li havia complicat el recorregut i l'estacionament del seu cotxe, a proposta del Dr. Pons i Tortellà, es va decidir passar a fer les reunions al cafè restaurant *La Punyalada* (passeig de Gràcia, 104, xamfrà de muntanya amb el carrer Rosselló).

Aviat s'hi van incorporar el doctor *Pere Gabarró García*, reconegut cirurgià plàstic anomenat "el Bíblic" pels penyistes, atès que la jubilació l'havia conduït a la lectura i l'estudi de la Bíblia, sobre la qual feia curiosos i celebrats comentaris; el doctor *Carles Martí Feced*, que havia tornat del seu exili a Casablanca (el Marroc), i dos exiliats a Veneçuela, el jurista *Manuel García Pelayo*, cèlebre pocs anys després per haver estat president del Tribunal Constitucional que, el 1983, va dictar sentència aprovatòria sobre l'expropiació de Rumasa, i *José Luis Zurita García*, representant de l'editorial argentina El Ateneo, amic i home de confiança de García Pelayo.

Desgraciadament, el Dr. Fabré i Tersol, el cofundador, no va gaudir plenament de les reunions a La Punyalada, atès que, a causa de problemes renals, aviat hi va començar a faltar cada vegada amb més freqüència.

Malgrat ser una penya en què dominaven els metges, rarament es parlava seriosament de malalties o de casos clínics. Se solien comentar successos del moment o fets viscuts. El doctor Civil, que amb certa freqüència anava a Madrid, discorsejava sobre les seves impressions tretes de les entrevistes amb amics o alts càrrecs del govern. El doctor Cuatrecasas gaudia discutint, amablement, amb el doctor Josep Oriol Anguera, sobretot quan aquest llegia o duïa, amb certa freqüència, les últimes informacions científiques o les opinions antropològiques i les publicacions del seu germà *Antoni Oriol Anguera*, exiliat, finalment, a Mèxic i professor d'Antropologia Mèdica a l'Institut Polítècnic Nacional.

Entre els metges, el gran estimulador de l'oratòria tertuliana va ser, després d'Oriol-Anguera i Civil-Inglés, el Dr. *Joan Mes i Oliver*, el qual, amb facilitat, es posava a parlar de qüestions filosòfiques, econòmiques o històriques. Era germà dels doctors Pere Mas-Oliver, cirurgià, i Albert Mas-Oliver, analista de la Clínica Puigvert. Però aquests dos germans mai no van aparèixer per la penya.

Un dia de 1974 va succeir que els tertulians assistents eren tots metges, la qual cosa va propiciar que, excepcionalment, un d'ells fes al Dr. Josep Oriol i Anguera una pregunta sobre un cas de tuberculosi pulmonar. Això va motivar que acabés fent uns comentaris sobre la història de les malalties pulmonars, i va recalcar especialment que el metge francès René Laënnec (1781-1826) va descobrir l'anomenada *auscultació mediata* després d'observar, en els jardins del Louvre, uns nens que jugaven a escoltar a l'extrem d'una barra de fusta el soroll que provocaven gratant-ne l'extrem oposat. En efecte, aquesta contemplació li va suggerir la creació de la trompeta, que va denominar *estetoscopi* (del grec

stetos, pit, i *scopio*, observar), perquè va suposar que permetria, amb la pràctica suficient, fer-se una idea, com si el veiés, de l'estat del pulmó.

No va faltar, com era freqüent, l'afegitó, del Dr. Fabré, que va afirmar que l'auscultació mediata també permetia fer-se la il·lusió de veure el cor en plena funció. El Dr. Josep Oriol era una enamorat i admirador del cèlebre Dr. Gregorio Marañón, autor del pròleg del llibre, escrit juntament amb el seu germà Antonio, titulat *Historia de la tuberculosis* i subtitulat *Ensayos de Fisiología Colectiva*. No és d'estranyar, doncs, que un dels seus temes favorits fos parlar del ja finat Dr. Gregorio Marañón, de qual aparentava conèixer vida, miracles i publicacions.

En acabar els comentaris del Dr. Oriol, Fabré Tersol sempre deia alguna cosa, ja sigui recordant, per exemple, que Marañón va ser un enemic de les *oposicions*, que havia afirmat que la simple *cadira* era, pel fet de ser on s'interroga el malalt, l'aparell que més havia contribuït al progrés de la medicina, o que va ser l'autor del preciós primer manual diccionari de *Diagnóstico etiológico*. De tant en tant, també recordava que Marañón no era amic de les tertúlies, que les considerava, fins i tot les de metges, una forma de perdre el temps, la qual cosa no feia gaire gràcia a alguns tertulians.

En més d'una ocasió, va recordar també que Marañón, vanant-se de ser un "drapaire del temps", dormia poc, la qual cosa, segons Fabré, era mala cosa per a l'aparell cardíocirculatori. En una de les reunions de 1973, Joaquín Ventalló es va despenjar dient: "Molt parlar de Marañón i, ben segur, que no coneixeu els seus preciosos versos dedicats a Catalunya". Davant la sorpresa i el testimonial silenci d'ignorància dels assistents, va intervenir el Dr. Fabré demanant a Ventalló que portés còpia d'aquesta composició poètica, la qual cosa va fer en la primera ocasió. Heus aquí, trobat entre els papers inèdits de Marañón, el vers en qüestió:

FULL D'ALBUM

¡Que cerca estoy de ti... sin saber cómo,
Oh tierra catalana!
La de las costas de las calas verdes,
La de los pueblos de las casas blancas,
La de los montes de olorosos pinos,
La de las vegas de las tierras grasas,
La que ha sabido hacer rumor bucólico
Del trepidar fecundo de las fábricas,
La de los hombres graves y corteses,
Que saben ser del ayer y del mañana.
¡Que cerca estoy de ti... sin saber cómo,
Oh tierra catalana!

GREGORIO MARAÑÓN (1954)

Els penyistes no metges van ser els següents: *Vicenç Mestres i Jané*, farmacèutic (Bruch, 160); *Antonio Massagué Codorniu* (Via Laietana, 183, en el tram de carrer que després va recuperar el nom de Pau Claris), comerciant (formatges, pernills,

etc.); *Ramón Visa Dusol* (Bailèn, 149), funcionari municipal; *Santiago Broggi i Vallés* (Bonavista, 6), farmacèutic i esportista exjugador de rugbi; *Fernando Sans Arabio-Torre, advocat* (Plaça Palau, 9); *Ángel Sans Arabio-Torre, advocat* (Passeig de Gràcia, 93); *Francesc Taxonera i Comas* (Bonavista, 3), fill del Dr. Ramón Taxonera Santasusagna i germà del monjo de Montserrat Marc Taxonera; *Ramón Albanell Domènech* (1907-1996), fabricant de corbates; *Climent Caballé i Suñé* (Mallorca, 423), empresari, que va resultar ser un antic i fidel amic del doctor Carles Martí i Fedec; *Ramon Brunet Serra* (enginyer electromecànic i pilot de l'aviació civil), inventor del ventilador Hurricane, amb aspes de pell, no metàl·liques, i cos semblant a un morro d'avió. Amb domicili canviant (sempre prop de la part alta del passeig de Gràcia); *José Altarriba Servent* (rambla de Catalunya, 48); *Joaquim Ventalló i Vergés* (1898-....), amb domicili a Comte de Salvatierra, 8. Periodista, exregidor i president de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona (1931-1934); *Luis Monreal y Tejada* (Gràcia, 1), crític d'art; *Ramón Cabau*, perit agrònom, llicenciat en Farmàcia, Dret i Filosofia i Lletres. Fundador del restaurant Agut d'Avignon (passatge Trinitat, 3).

Un cop l'any, un dissabte de primavera, la penya celebrava una trobada, amb menjar inclòs, en el xalet anomenat "Els Oriols", que el Dr. Josep Oriol i Anguera posseïa a Viladecans (Albarrosa), municipi del Baix Llobregat. Durant unes hores, els assistents gaudien també de la cordialitat i atenció de l'esposa de l'amfitrió, la senyora *Emília Bosch Borda*, a la qual el Dr. Fabré i Tersol, en acabar la trobada, dedicava unes paraules d'agraïment.

VENERACIONS I AFICIONS

El Dr. Fabré esmentava i recordava amb veneració, a part del prof. Dr. Agustí Pedro i Pons, els dos personatges següents, la qual cosa fa pensar que o bé eren amics de la família, o bé els devia algun important favor:

Manuel Ribé Labarta (1878-1961), cap de Cerimonial de l'Ajuntament de 1909 a 1948; *Marquès de Foronda* (1887-1961), director de la *Companyia de tramvies* de Barcelona (1902-1931). Un dels impulsors i director de l'*Exposició Internacional* (Barcelona) de 1929.

La seva gran afició, a més de l'òpera, era la pesca, la qual cosa no ha d'estranyar tenint en compte que era fill i germà de comerciants de peix i marisc. Va publicar molt poc i sempre com a col·laborador, atès que, amb l'experiència de lector de tot el que sobre cardiologia queia a les seves mans, sostenia que només s'ha de publicar el que realment pugui ser una novetat o tenir interès. Afirmava que ell estava al dia i aprenia com ho feia el seu mestre, el Dr. Pedro i Pons, assistint i prestant especial atenció a les sessions clíniques hospitalàries.

COMPLEMENT

El Dr. Josep Fabré i Tersol va contreure matrimoni amb *Francisca Ribera Coletes* el 23 d'octubre de 1941. No va tenir fills. Va morir a Barcelona el dia 6 de

gener de 1981, als 76 anys, després d'una dedicació exemplar a l'exercici de la medicina.

BIBLIOGRAFIA

- BARRAQUER-BORDES L.; MONTSERRAT J.; BACHS A.; GUARDIOLA S. "Un Caso de Síndrome de Martorell-Fabré". *Angiología*, 1963, xv (núm. 6), 371.
- CALBET i CAMARASA J.M.; CORBELLA J. *Diccionari biogràfic de metges catalans*. Barcelona: Fundació S. Vives Casajuana, 1981.
- CISCAR RIUS A; FABRÉ TERSOL J; VENTURA SOLER J. "Balanceo entrícular y otros polimorfismos en taquicardias paroxísticas ventriculares benignas". A: *II Congreso Nacional de Cardiología*, 1947: 232. [llibre d'actes]
- CISCAR RIUS A; FABRÉ TERSOL J; VENTURA SOLER J.: "Aplicación del método de electrocardiografía con control radiológico al infarto de miocardio. La topoelectrocardiografía (TECG) y el toracograma". A: *II Congreso Nacional de Cardiología*, 1947: 155-156. [llibre d'actes]
- CISCAR RIUS A; FABRÉ TERSOL J; VENTURA SOLER J.: "Paroxismos taquicárdicos en los que se asocia taquicardia nodal, flutter y fibrilación auricular". A: *II Congreso Nacional de Cardiología*, 1947: 131. [llibre d'actes]
- CORBELLA I CORBELLA J. *Història de la Facultat de Medicina de Barcelona (1843-1985)*. Barcelona: Fundació Uriach, 1996.
- DA COSTA JC; MENDES-FAGUNDEZ J.J. "Obliteration of supraortic branches and Martorell Syndrome". A: *II Congreso Soc. Internacional de Angiología*. Lisboa, 1953.
- DAVY J. *Researches, Physiological and Anatomical*, vol. 1, p. 426. Londres: Smith Elder and Company, 1839.
- FABRA-JIMÉNEZ L.; FABRA-JIMÉNEZ A. "Enfermedad de Takayasu. Síndrome de Martorell-Fabré". *Revista Española de Cardiología*, 1960, 13.31.
- GUARDIOLA E.; BAÑOS J.E.: "Fernando Martorell i Otzet. Els epònims de Martorell". *Quaderns de la Fundació Antoni Esteve*, 2004, núm. 1.
- ORIOU ANGUERA J. i A. *Historia de la tuberculosis*. Barcelona: Salvat, 1944.
- MARTORELL F.; FABRÉ-TERSOL J. "El síndrome de obliteración de los troncos supraoárticos". *Medicina Clínica*, 1944, II (núm. 1), 26.
- MARTORELL-OTZET F. *Historia del conocimiento de la oclusión de los troncos supraoárticos. Discurs de recepció*, Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, 1962.
- MARTORELL F. "El síndrome de Martorell y la arteritis de Takayasu". *Anales de Medicina i Cirugía*, 1967, 48, 55.
- MARTORELL F. "Enfermedades de los vasos periféricos". A: A. PEDRO-PONS. *Tratado de Patología y Clínica Médicas*. Vol. II: Enfermedades del aparato circulatorio (4a ed.). Barcelona: Salvat, 1976.
- PALOMAR-PETIT F.; JURAT J. "Aportación clínica del síndrome de obliteración de los troncos supraoárticos (Síndrome de Martorell-Fabre)". *Arch. Soc. Oftalm. Hispano-Americana*, 1966, 26, 787.
- PELÁEZ-RODÓ J.; RICO A.I.; DURÁN I.; LUCENA R. "Obliteración de los troncos supraoárticos". *Medicina Clínica*, 1965, XLIV (núm. 2).

- PEDRO-BOTET J. "Enfermedades de la aorta". A: A. PEDRO-PONS. Tratado de Patología y Clínica Médicas. Vol. II: Enfermedades del aparato circulatorio (4a ed.). Barcelona: Salvat, 1976.
- PUENTE-VELOSO S.; HERGUETA G.; VALERO A.; DOMÍNGUEZ J. Síndrome de obliteración completa de los troncos supraaórticos (síndrome de Martorell-Fabré). Hospital General, VII (núm. 2), 131, 1967.
- SAVORY W.S.: "Case of a young woman in whom the main arteries of both upper extremities and the left side of the neck were throughout completely obliterated". Med. Chir. Tr., 1956, 39, 1
- SHIMIZU K.; SANO K.: "Pulseless disease", Rinsho Geka (Clinical Surgery), 1948, 3:377.
- SHIMIZU K.; SANO K. "Pulseless disease", J. Neuropathol. Clin. Neurol., 1951, 1:37.
- SIMÓN-TOR J.M.; SIMÓN-CASTELLVÍ G.; SIMÓN-CASTELLVÍ J.M.; SIMÓN-CASTELLVÍ S.I.; SIMÓN-CASTELLVÍ C. "Notes per a una biografia del doctor Joan Cuatrecasas, professor exiliat". Gimbernat, 2008, 50, 313.
- SOBREGRAU R.C.; VILATÓ-RUIZ J. "Presentación de un caso de obliteración de los troncos supraaórticos, tratado quirúrgicamente mediante «Bypass» aortocarotídeo". Angiología, 1961, 13, 119.
- TAKAYASU M. "On the unusual transformation of symptoms of retinal vessels". Acta Soc. Ophthal. Jap., 1908: 12, 554.

Dr. José Fabré i Tersol

El Dr. José Fabré i Tersol en el seu despatx

DATOS PROFESIONALES

TÍTULO expedido el **28** de **Marzo** de **1932**
y registrado en el folio **148** n.º **1768** del libro
correspondiente de este Colegio.

Fecha de la colegiación **7** de **Octubre** de **1932**

Especialidad que cultiva:
APARATO CIRCULATORIO

Domicilio **Rda. Universidad, 11-1 2-2ª**

Carnet de Col·legiat especialista circulatori. 1932

COL·LEGI OFICIAL DE METGES
DE CATALUNYA

NOM
José Fabré i Tersol
Col·legiat n.º *2751*

Data de la col·legiació
11 de gener del 1935
Barcelona a *16 de març 1935*

El President,
A. Prony

El Secretari,
Franula

Signatura de l'interessat
José Fabré i Tersol

Carnet Col·legi Oficial de Mètges de Catalunya. 1935

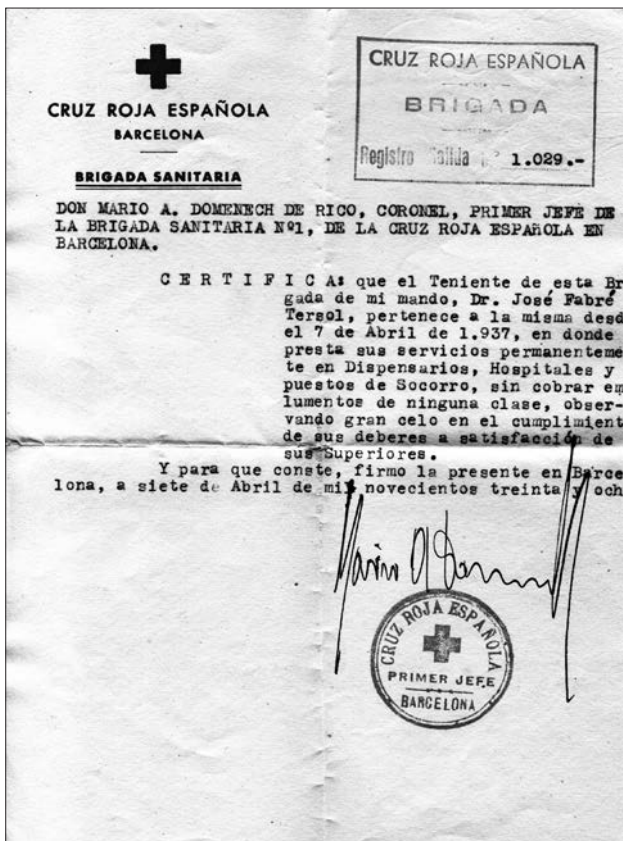

Carnet de Col·legiat. 1949

Carnet de Creu Roja Tinent Metge. 1937

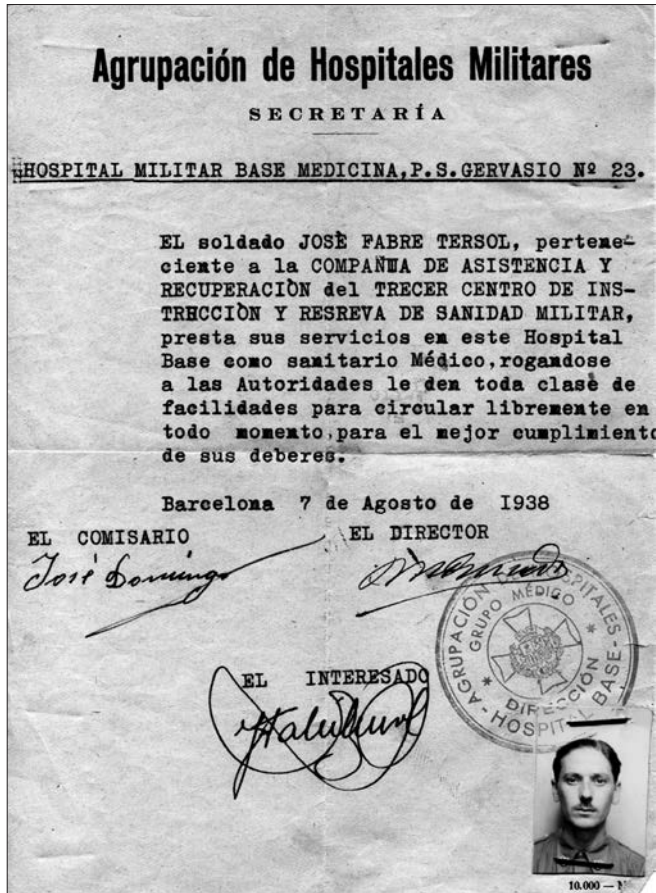
Creu Roja Brigada Sanitària. 1938

Partit Socialista Unificat de Catalunya. 1936

CNT. 1937

Agrupació d'Hospitals Militars. 1938

**COMANDANCIA MILITAR
EXENTA DE CATALUÑA**
4.ª Sección E. M.
Negociado de PASAPORTES

AUXILIOS
Alojamiento de su clase
RACIONES

De pan _____
De cebada _____
De paja _____

BAGAJES

Mayores _____
Menores _____
Carros _____

RUTA

Con autorización del Ilmo. Sr. Comandante Militar de esta Demarcación, pasa a. *Ollet*, el sanitario médico *D. José Fabre Ferrásol* de la Jefatura de Bandas de Cataluña al objeto de efectuar el reconocimiento que debe practicarse al personal perteneciente a los Brigades Internacionales contratados en dicho *Ollet* haciendo el viaje en Ferrocarril, a cuenta del Estado.

Las Autoridades militares de los puntos por donde transite le darán el auxilio que necesite, y previo los requisitos prevenidos, el alojamiento, raciones y demás artículos anotados al margen, por convenir así al servicio nacional.

Debiendo las Autoridades proceder a su detención si se saliese de la ruta marcada.

Barcelona 3 de Septiembre de 1938
El Jefe del Negociado,
[Firma]

Registrado en este E. M. al número **74933** Vale para

Certificat Brigades Internacionals. 1938

 **COLEGIO OFICIAL DE MÉDICOS
DE LA PROVINCIA
BARCELONA**

Saludo a FRANCO
|| ARRIBA ESPAÑA ||

SALIDA
N.º 1675
18-6-40

En sesión celebrada por el Consejo Directivo de este Colegio Oficial de Médicos de la Provincia de Barcelona, el día 30 de Mayo de 1940, previo el exámen de las informaciones recogidas con respecto a su conducta político-social, en relación con el Glorioso Movimiento Nacional, y visto lo preceptuado en la Orden Ministerial de 6 de Octubre de 1939, se acordó por unanimidad declarar a Vd. depurado sin sanción.

Lo que nos es grato comunicar a Vd., en cumplimiento del precitado acuerdo y a los efectos oportunos.

DIOS que ha salvado a España, guarde a Vd. muchos años.

Barcelona 7 de Junio de 1940.
El Secretario General,
[Firma]

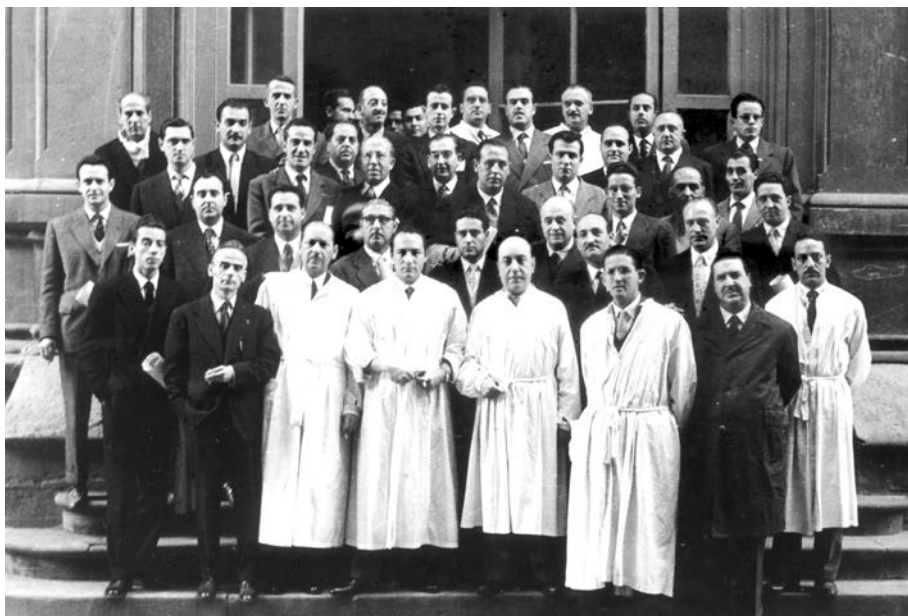
V.º B.º
El Presidente,
[Firma]

Sr. D. JOSÉ FABRE FERRASOL

Depuració. 1940

Cursos monogràfics de cardiologia i angiologia. 1957

Sección de Cirugía Vascular del Instituto Policlínico de Barcelona (DR. MARTORELL) y Dispensario de Cardiología (PROF. PEDRO PONS) de la Facultad de Medicina de Barcelona

EL SÍNDROME DE OBLITERACIÓN DE LOS TRONCOS SUPRAAORTICOS

F. MARTORELL y J. FABRÉ TERSOL

Los síndromes de obliteración arterial de las extremidades son conocidos desde hace mucho tiempo. El síndrome de obliteración por trombosis de la bifurcación aórtica es de adquisición más reciente y ha sido magistralmente descrito por LE-

Síndrome d'obliteració dels troncs supraaòrtics. Capçalera del treball

CLINICA UNIVERSITARIA Profesor Dr. A. PEDRO Y PONS DEPARTAMENTO DE CIRCULATORIO a cargo del Dr. J. FABRÉ TERSOL Médicos agregados: Dr. GIFREU PUJOL - Dr. A. CISCAR RIUS		Núm. _____ Diagnóstico _____ _____ _____	
Edad <u>53 a.</u>	Estado <u>Vale</u>	Fecha <u>11-2-51</u>	Profesión <u>Medico</u>
Clínica Médica Universitaria Profesor Dr. A. Pedro Pons Departamento de Cardiología Dr. J. Fabré Tersol Dr. P. Gifreu, Dr. A. Ciscar Rius, Dr. C. O. Ramis Pichardo Dr. A. Ibáñez Julián, Dr. J. Ventura Soler, Dr. X. Planas			
Fecha <u>12-VII-63</u>			
Clínica Médica Universitaria Profesor Dr. A. Pedro Pons Departamento de Cardiología Dr. J. Fabré Tersol Dr. P. Gifreu			
Edad <u>17a.</u>	Estado <u>S</u>	Fecha <u>14/XI/66</u>	Profesión <u>Dependiente.</u>
Naturaliza <u>Almeria</u>	Residencia <u>Primavera, 29</u>	Antecedentes <u>Hospitalar.</u>	

Històries clíniques servei. 1951